

Fuzûlî'nin “Olmasun Yâ Rab” Redifli Gazelinin Şerhi ve Yapısalcılık Açısından İncelenmesi

Ali Rıza Özuygun¹, Lokman Gözcü²

Özet

Bu çalışmanın amacını, Fuzûlî'nin “olmasun yâ Rab” redifli gazelinin klâsik şerhi yapıldıktan sonra yapısalcılık açısından incelemesi oluşturmaktadır. Yapısalcılık, 20. yüzyıl ile beraber dilbilim alanındaki gelişmelerle özellikle Saussure'ün katkılarıyla gün yüzüne çıkan ve modern tarzda metin çözümlene yöntemi diyebileceğimiz bir dilbilim alanıdır. Klâsik Türk Edebiyatında şiiri oluşturan kelime-mana ilişkileri de yapısal olarak incelemeye uygun birer malzemedir. Bu açıdan çalışmada, Fuzûlî'nin “olmasun yâ Rab” redifli gazelinin yapısal açıdan taşıdığı özellikler, biçimle öz arasında bulunan ilişkiler belirtilmiş; gazel şekil, anlam ve yapısalcılık açılarından incelenmiştir. Sonuç olarak yapılan bu işlemlerle gazelin şekil, içerik, anlam ve sanatsal değeri ortaya çıkarılmış ve estetik değeri saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Fuzûlî, Klâsik Şerh, Yapısalcılık, Klâsik Türk Edebiyatı, Gazel, Olmasun Yâ Rab

The Commentary of Fuzuli's Ghazel with the Rhyme of “Not be O Lord,” and Its Examination in Terms of Structuralism

Abstract

The aim of this paper is to analyze Fuzuli's ghazel entitled “olmasun ya Rab” “Dear God, let it not happen” in the context of constructivism after its commentary has been done. Constructivism can be considered as a field of philology rising with the contribution of Saussure by means of the developments in the field of philology during 20th century. Word-meaning relationship which creates the poet in Classic Turk Literature is a tool to be analyzed. In that respect, Fuzuli's ghazel entitled “olmasun ya Rab” has been examined in terms of structure, meaning and constructivism; also the relationship between form, core and constructive features have been stated. As a result, aesthetic value of ghazel has been determined and its form, content, meaning, and artistic value have been revealed.

Key Words: Fuzuli, Classic İnterpretation, Constructivism, Classic Turk Literature, Ghazel, Olmasun Ya Rab

¹Yrd. Doç. Dr., International Burch University, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, Öğretim üyesi e-mail: aozuygun@ibu.edu.ba – simurg09@hotmail.com

²Arş. Gör., International Burch University, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü e-mail: lokman.gozcu@ibu.edu.ba

Giriş

Fuzûlî-i Bağdâdî olarak da bilinen ve şiirlerinde Fuzûlî mahlasını kullanan şairimiz 16. yüzyılın önemli şahsiyetlerinden birisidir. Asıl adı Mehmed olan Fuzûlî, sadece yaşadığı devrin değil bütün Klâsik Türk edebiyatı döneminin en ünlü şairleri arasında yer alır. Divan şiirlerinde çokça görülen tema aşktır. Fakat hiçbir divan şairi bu konuyu onun kadar derin, samimi ve iştiaikle ele alamamıştır. Aşk ve ıstırap Fuzûlî’de ilham kaynağı olarak gösterilebilir.

Klâsik Türk edebiyatında şiirleri açıklamak için geçmişten günümüze birçok yöntem geliştirilmiştir. Bu alanda yapılan tüm çalışmalar metin şerhi açısından büyük önem arz etmektedir. Şerh, sözlükte açma, ayırma, açıklama ve açık anlatma manalarına gelmektedir (Devellioğlu, 2008: 991). Metnin daha iyi anlaşılması, keşfedilmesi ve yorumlanabilmesi için şerh günümüzde zarûri bir hâl almıştır. Geleneksel yöntem metin şerhlerinden modern yöntem şerh metotlarına doğru gelişim çizgisi gösteren şerh yöntemlerinden birisi de 20. yüzyıl başlarında Ferdinand de Saussure’ün ortaya çıkardığı dilbilimsel eleştiri kuramıdır. Olguları bir bütünün öğeleri olarak ele alan ve bütündeki ele aldığı tüm öğeleri yapısal açıdan inceleme amacı olan yapısalcılık kuramı, farklı ve modern manada metin çözümleme yöntemidir. Birçok bilim dalına, kültür ve sanata uygulanabilen yapısalcı yöntemin amacı adından da anlaşılacağı üzere, incelenen nesnenin yapısına yönelmektir. Yapısalcılık, “yüzeydeki birtakım fenomenlerin altında, derinde yatan bazı kuralların ya da yasaların oluşturduğu bir sistemi (yapıyı) aramaktır” der(Moran, 1999: 186). Bir sistemde birimler tek başına bir anlam ifade etmezler. Ancak içerisinde yer alan diğer birimlerle anlam kazanırlar. Bu açıdan düşünüldüğünde bir şiir ele alınacak olursa, şiiri oluşturan her ögenin kendi içerisinde bir anlamı olduğu ve aynı zamanda da farklı imgelerin şiir içerisinde barındığını da görmek mümkündür. Yapısalcı anlayışta amaç, imgelerin anlamlarının birbiriyle olan ilişkiden doğduğunu ispatlamaktır.

Yapısalcılık, kültür araştırmalarında, halk masallarında, edebiyatta yani tüm anlatı metinlerinde uygulamasını görebileceğimiz, belirleyici etken olarak ‘yapı’yı ele alıp bu kavramdan sonuca ulaşmaya çalışan yaklaşımdır(Cevizli, 1999: 915). ‘Yapı’dan hareketle dilsel ve toplumsal fenomenlerin daha iyi anlaşılacağını söyleyen Saussure’ün ortaya çıkardığı dilbilim yöntemidir (Birkiye, 1983: 11).

“Divan şiiri açıklanırken yapısal yöntemin olanaklarından da yararlanılmalıdır”(Dilçin, 2010: 93). Divan şiiri gerek döneminin özellikleri gerekse şiirdeki mana ve içerik bakımından oldukça zengin olduğundan o dönem şiirlerini tek bir yöntemle açıklamak sığ kalacaktır. Bu yüzden bu çalışmada Fuzûlî’nin “olmasun yâ Rab” redifli gazelinin önce klâsik yöntemle şerhi yapılmış ve daha sonra yapısalcılık açısından incelenmiştir.

1. Fuzûlî’nin Gazelinin Günümüz Türkçesine Çevirisi ve Şerhi

“Menüm tek hiç kim zâr u perîşân olmasun yâ Rab

Esîr-i derd-i ışk u dâğ-ı hicrân olmasun yâ Rab

Dem-â-dem cevrlerdür çekdüğüm bî-rahm bütlerden
Bu kâfirler esîri bir müselmân olmasun yâ Rab

Görüp endîşe-i katlümde ol mâhı budur derdüm
Ki bu endîşeden ol meh peşîmân olmasun yâ Rab

Çıkarmak etseler tenden çeküp peykânın ol servün
Çıkan olsun dil-i mecrûh peykân olmasun yâ Rab

Demem kim adli yoh yâ zulmü çoh her hâl ile olsa
Gönül tahtına andan özge sultân olmasun yâ Rab

Cefâ vü cevri ile mu'tâdem anlarsuz nolur hâlüm
Cefâsına had ü cevriine pâyân olmasun yâ Rab

Fuzûlî buldu genc-i âfiyet meyhâne küncinde
Mübârek mülkdür ol mülk vîrân olmasun yâ Rab”

(Tarlân, 2009: 91-94)

1. Menüm tek hiç kim zâr u perîşân olmasun yâ Rab
Esîr-i derd-i ışk u dâğ-ı hicrân olmasun yâ Rab

(Yâ Rabbi, hiç kimse benim gibi ağlayıp inleyip kendinden geçip perişan olmasın. Yâ Rabbi, hiç kimse aşk derdinin ve ayrılık yarasının esiri olmasın.)

Fuzûlî beyitte, yalnız kaldığını ve acı çektiğini söylüyor. “Kimse bu duruma düşmesin, benim gibi olmasın” diyerek başkalarının bu duruma düşmemelerini, bu acıları çekmemelerini istiyor. Bunun için Allah’a yakarıyor. Ama “tek” kelimesinin tevriye ile ikinci anlamı düşünülürse, Fuzûlî’nin aşkta ve acı çekmede tek, yalnız olmayı ve rakipsiz kalmayı istediği de anlaşılabilir (İpekten, 2008: 132). Çünkü aşk derdine ve ayrılık yarasına tutkun olmak âşıklar için bir üstünlük vasfı olarak kabul görür. Ağlamak, perişan olmak aslında istedikleri şeydir. En çok ağlayıp, inleyen aşk derdine en çok esir düşmüş demektir (Tarlân, 2009: 91). Beyitten çıkan bu iki mana da aslında âşık için gerekli olan, onu bu derin ve uçsuz bucaksız yolda rakiplerinden ayıran, üstün kılan özelliklerindedir. Bu da divan edebiyatında âşıklar için en üst mertebe sayılır.

2. Dem-â-dem cevrlerdür çekdügüm bî-rahm bütlerden
Bu kâfirler esîri bir müselmân olmasun yâ Rab

(Her zaman merhametsiz güzellerden eziyet ve cefâ çekerim. Bu kâfirlerin tutsağı bir müsülman olmasın Yâ Rabbi.)

Beyitte istiâre yoluyla sevgili yerine büt(put) sözü kullanılmıştır. Putlar taştan, tahtadan ya da resimden meydana gelir, yani cansızdır. Bu nedenle acımaları olmaz. Kimseye acımazlar ve bu acımasız güzeller katil ve kan dökücü olarak görülür(İpekten, 2008: 133). Put, güzel yerine de kullanılır. Güzeller Hakk'ın güzelliğinin bir yansımasıdır. Fakat bu eğer cansız bir varlığa mâl edilirse, bu küfür olur. Çünkü put cansızdır ve kendine ilâh olarak inanılır. Bu yüzden güzeller Hakk'ın güzelliğini kendi maddî varlıkları üzerinde sahiplendikleri için kâfirdirler. Bu güzeller âşıkları kendilerine çekerler ve daha sonra ayrılırlar. Bu bir cefadır. Güzelliği gören ve ona bağlanan âşıklar mecazdan hakikate varabilmek için çok ıstırap çeker. Güzellerin cevir ve cefası böyledir. Bir müsülman bu kâfirlere esir olmasın diyerek, Hakk'a erişmeye namzet olan bir müsülmanın bu mecazî güzellere tutsak olmasını istemiyor. Çünkü ıstırap ve işkencenin son mertebesi bir kâfir eline düşmektir(Tarlan, 2009: 91). Beyitte cevir kelimesi ile sevgilinin âşığa her zaman yaptığı eziyet, cefa ve sitemlerden bahsedilmiştir. Âşık çektiği tüm eziyetlere katlanır ve sevgiliye çok az şikâyette bulunur. Divan şiirindeki sevgili üstelik merhametsizdir. Merhametsizlik kâfirlik sıfatlarındandır. Âşığın sabretmekten başka da yapacağı bir şey yoktur. Olan biten, başından geçen, sevgiliden gelen her şeye sabreder. Sabrettiği için de bunun mükâfatını alır. Ama bu asla vuslat değildir. Âşık bununla sadece kendi değerini artırır. Büt(put) kelimesi ise sevgilinin güzelliğini anlatmak için kullanılmıştır. Müsülman olmayan kişilerin taptığı nesnelere veya figürlere büt(put) denir. Kiliselerde duvarlarda bulunan işlemeler buna örnek gösterilebilir. Bu ismin sevgili yerine kullanılması da bundandır. Oradaki figürler kadar güzel olduğunu vurgulanmak için büt(put) denmiştir.

3. Görüp endîşe-i katlümde ol mâhı budur derdüm
Ki bu endîşeden ol meh peşîmân olmasun yâ Rab

(O ay yüzlü güzelin beni öldürmek istediği düşüncesinde olduğunu görünce, yâ Rabbi, O ay yüzlü güzel bu düşüncesinden vazgeçer diye endîşe ediyorum.)

Mecazî güzelin vazifesi, âşığı madde âleminden tecrit etmek, onu dünyaya bağlayan manevî alâkaları yok etmek, yani manen öldürmektir. Şair, O ay yüzlü sevgili bu kararından vazgeçmesin diyerek, O'nun elinden gelen bu ölümü arzuladığını söylüyor(Tarlan, 2009: 92). Bu beyitte Fuzûlî'nin acı ve üzüntüyü ne kadar çok sevdiği ve istediği görülüyor. Sevgiliden

gelen eziyet ve sıkıntılardan memnundur; onu öldürmek istese bile buna isteklidir. Çünkü onun cefâsı ve onu öldürmek istemesi de yine ilgisini gösterir(İpekten, 2008: 135). Divan şiirinde aşığa tüm dertler sevgiliden geldiği gibi ölümün de onun elinden gelmesi istenir. Âşık, gelen tüm eziyetlere eyvallah der katlanır. Bu canından olmak bile olsa razıdır. Çünkü onun elinden gelen ölüm, âşık için ulaşılması zor bir ilgiyi gösterir. Sevgili; bakışıyla, kirpiğiyle, gamzesiyle, sözleriyle onu öldürür.

4. Çıkarmak etseler tenden çeküp peykânın ol servün
Çıkan olsun dil-i mecrûh peykân olmasun yâ Rab

(O selvi boylu güzelin okunun ucunu vücudumdan çekip çıkarmak isteseler, dilerim ki yaralı gönlüm çöksün ama o okun ucu çıkmasın yâ Rabbi.)

Âşıkların gönlü her zaman yaralıdır, sevgilinin oka benzeyen bakışı âşığın gönlüne kadar işlemiştir. Yani ok gönle saplanmış, onu yeniden yaralamıştır. Bu yüzden ok çekilince gönülle birlikte çöksün; yeter ki gönülden ayrılmasın, denmiştir(İpekten, 2008: 136). Beyitte geçen serv kelimesi aynı zamanda vahdeti temsil eder. Şair, onun bana ilham ettiği heyecanlar, ıstıraplar o kadar tatlıdır ki vücudumdan onlar çıkacağına yaralı gönlüm çöksün demektedir(Tarlan, 2009: 93). Gönül, âşıkların aşk macerasının ve tüm gelişmelerin yaşandığı bir mecra olarak kabul edilir. Gönül bazen yaralı olur ve âşığın sevgisinin mekânıdır. Bazen ise saray olur ve sevgilinin tahtı oradadır. Çünkü sevgili gönül sarayının tek sultanıdır. Sevgiliden gelen her şey gönülde muhafaza edilir. Bu peykân bile olsa sevgiliden geldiği için gönülden çıkarılması düşünülmaz. Eğer çıkacaksa gönlüm yerinden çöksün ama sevgiliden gelen ve onun ilgisini gösteren peykânın çıkmaması istenir.

5. Demen kim adli yoh yâ zulmü çoh her hâl ile olsa
Gönül tahtına andan özge sultân olmasun yâ Rab

(Adaleti yok ya da zulmü çok demeyin. Nasıl olursa olsun, gönlümün tahtına ondan başka sultan olmasın, yâ Rabbi.)

Adaletin yokluğu zulme işaret eder. Sevgiliyi sultana benzeten Fuzûlî, sultanların adaletli ya da zulümkâr olduğu gerçeğine vurgu yapmaktadır. Halk, âdil sultanları sever, zâlim olanı istemez. Fakat beyitte Fuzûlî her şeye râzıdır. Adaletli olsa da olmasa da, zulüm yapsa da yapmasa da gönül tahtına ondan başka kimseyi oturtmuyor. Ayrıca her ne hâl olursa olsun onu kabullenmiştir. Başkaları karışmasın ve sevgiliyi kötüleyerek bana öğüt vermeye kalkmasın demek istemiştir. Hakikatte Hak zulüm etmez. Birçok âyette Hakk'ın zulüm etmediği belirtilmektedir(İpekten, 2008: 137, Tarlan, 2009: 93). Sevgili ne kadar çok eziyet yapsa da ne

kadar çok zulmetse de âşık için vazgeçilmezdir. Ki âşık onu gönlüme sultan yapmıştır. Onunla olan durumu bir tek kendisini ilgilendirmektedir. Sevgili ne yaparsa yapsın bu durum bir üçüncü kişiyi ilgilendirmemelidir. Âşık için kimse akıl vermemelidir. Âşığın gözü bir tek sevgiliyi görmektedir.

6. Cefâ vü cevri ile mu'tâdem anlarsuz nolar hâlüm
Cefâsına had ü cevriye pâyân olmasun yâ Rab

(Ben sevgilinin cefâsına ve eziyetine alışmışım; onlarsız halim ne olur? Cefâsının ölçüsü ve eziyetinin sonu olmasın yâ Rabbi.)

Bir insan alıştığı şeyden kolay kolay ayrılmak istemez. Fuzûlî de acı çekmekten hoşlanır ve ona alışmıştır. Mecazî aşk yüzünden ne kadar cevir ve cefa çekilse, bir o kadar Hakk'a yaklaşılacağı düşünülür. Onun için ucu bucağı belli olmayan ıstıraplar ve eziyetler istiyor. Zaten sevgilinin eziyet ve cefâsını terk etmesi istenmez. Sevgili ne kadar çok eziyet ve cefâ ederse, âşığa bir o kadar ilgisi olduğu düşünülür. Sevgilinin bunlardan vazgeçmesi ise âşıkla ilgilenmemesi ve aşkını görmezlikten gelmesine yorulur. Bunu da hiçbir âşık istemez. Fuzûlî burada hem kendini düşünüyor, hem de sevgilinin alışkanlığını bırakıp acı çekmemesini istiyor(İpekten, 2008: 136, Tarlan, 2009: 93).

7. Fuzûlî buldu genc-i âfiyet meyhâne küncinde
Mübârek mülkdür ol mülk vîrân olmasun yâ Rab

(Fuzûlî meyhane köşesinde sağlık esenlik hazinesini buldu. O mülk mübârek bir mülktür, virân olmasın yâ Rabbi.)

Fuzûlî, âfiyet yani sağlık, huzur ve esenlik hazinesini meyhâne köşesinde bulmuştur. Meyhâne ilâhî aşkın hazinesi sayılır. Fuzûlî orada tüm felâketlerden kurtulmuş bir hâldedir. İlâhî aşk mülkü, dinî bir tâbir ile mübârek bir mülktür. Mübârek kelimesini kullanmakla mülkün alelâde bir meyhane olmadığını söylemiştir. Allah'a o mülk viran olmasın diye dua ediyor. Aşkta cevri, cefânın, felâketlerin ve ıstırapın olduğunu söylemekle beraber; onun âfiyet, güzellik ve huzurun da kaynağı olduğunu söylüyor(Tarlan, 2009: 94).

2. Gazelin Yapısalcılık Açısından İncelenmesi

2.1. Nazım Şekli: Gazel

Klâsik Türk edebiyatında gazeller genellikle 4-15 beyit arasında değişmektedir. Fakat divanlarda 4 beyitlik gazellerin yok denilecek kadar az olması, yarım kaldıkları ya da eksik yazıldıkları görüşünde fikir birliği etmemizi sağlar. Bu tür gazellere nâ-tamam gazeller denir. Belirli ve kesin bir kuralı olmamakla beraber 5, 7, 9, 11 gibi tek sayılı beyitlerle yazılmış

gazellere daha çok rastlanır. Fuzûlî'nin bu gazelinde beyit sayısı 7' dir. Gazelde tekrar edilen redif ise “olmasun yâ Rab”dır. Bu gazelinde Fuzûlî Allah'a dua içerisindedir. Bütün beyitlerde aynı söyleyiş güzelliği olan yek-âvâz bir gazeldir.

2.2. Gazelin Ses İncelemesi

2.2.1. Vezin

Gazel, aruzun Hezec Bahrinde yer alan *Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün* müsemmen kalıbıyla yazılmıştır. Hemen bütün nazım şekilleri, özellikle kasîde ve gazeller, kıt'a ve şarkılar bu kalıpla yazılmıştır. Fuzûlî, divanında bu kalıpla 65 gazel yazmıştır (İpekten: 1999; 166).

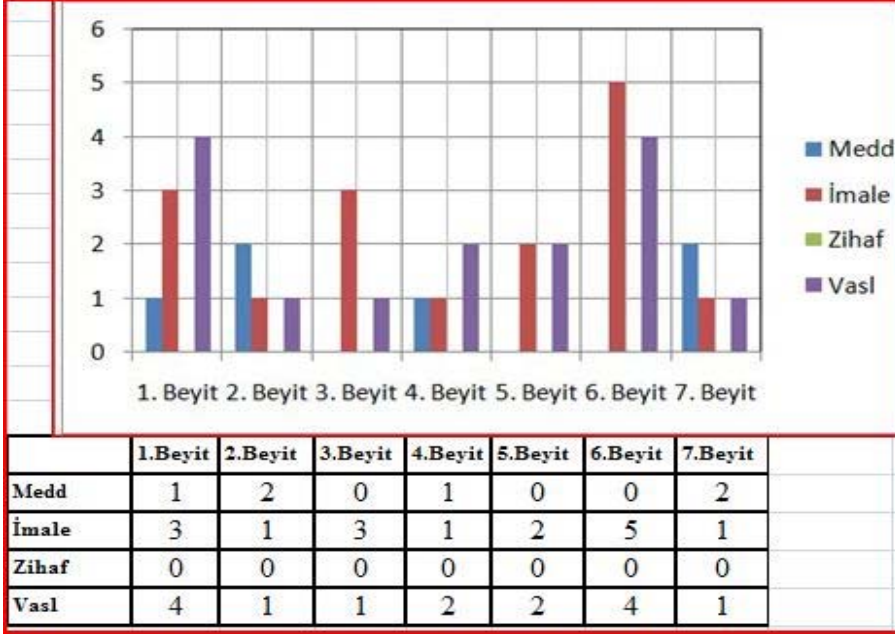
Gazelin 1. beytinin birinci mısrasındaki “zâr u” ve “perîşân olmasun”, ikinci mısrasındaki “aşk u” ve “hicrân olmasun”, 2. beytin ikinci mısrasındaki “müselmân olmasun”, 3. beytin ikinci mısrasındaki “peşîmân olmasun”, 4. beytin birinci mısrasındaki “peykânın ol”, ikinci mısrasındaki “peykân olmasun”, 5. beytin birinci mısrasındaki “hâl ile” ve ikinci mısrasındaki “sultân olmasun”, 6. beytin birinci mısrasındaki “cevr ile” ve “mu'tadem anlarsuz”, ikinci mısrasındaki “had ü” ve “pâyân olmasın”, 7. beytin ikinci mısrasındaki “vîrân olmasun” kelimeleri arasında vasl(ulama) vardır.

Aruzda vezin kusuru sayılan imâle, Türkçeyi aruza uydurmak için yapıldığından büyük bir kusur olarak görmemek gerekir. Gazelde: 1. beytin birinci mısrasındaki “zâr u”, ikinci mısrasındaki “Esîr-i” ve “aşk u”, 2. beytin ikinci mısrasındaki “esîri”, 3. beytin birinci mısrasındaki “endîşe-i” ve “mâhi” ikinci mısrasındaki “bu”, 4. beytin ikinci mısrasındaki “dil-i”, 5. beytin birinci mısrasındaki “ile”, ikinci mısrasındaki “tahtına”, 6. beytin birinci mısrasındaki “vü”, “cevr ile” ikinci mısrasındaki “cefâsına”, “had ü” ve “cevrine”, 7. beytin birinci mısrasındaki “genc-i” kelimelerinde imale yapılmıştır.

Gazelde 1. beytin birinci mısrasında “hîç”, 2. beytin birinci mısrasındaki “cevr” ve “rahm”, 4. beytin ikinci mısrasındaki “mecrûh”, 7. beytin ikinci mısrasında bulunan her iki “mülk” kelimelerinde ise imâle-i memdûd yapılmıştır. Gazeldeki 3. 5. ve 6. beyitlerde ise imâle-i memdûd yoktur.

Beyitler açısından değerlendirilecek olursa gazelin dengeli ve sağlam bir kuruluşu vardır. Gazelde büyük bir kusur sayılan zihaf yoktur.

Yukarıdaki açıklamalarda da görüldüğü gibi Fuzûlî'nin bu gazeli aruz açısından kusursuzdur. Onun aruzdaki ustalığı bu gazelde açıkça görülür. Gazelin yukarıda açıklanan aruz özellikleri aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 1: Gazeldeki aruz vezni unsurlarının dağılımı

2.2.2. Kafiye ve Redif

Divan şiirinde kafiye ses tekrarlarından, redif ise mısra sonundaki söz tekrarlarından oluşmaktadır (Macit, 1996: 83). Redif, şiirde ahenk unsuru olarak yer alır ve şiirde anlamı kendi üzerinde toplar. Redif, okuyucu/dinleyici için bir etki oluşturan, ahengi artıran ve şiir dünyasını zenginleştiren bir unsurdur.

Fuzûlî, bu gazelinde konuya uygun olarak “olmasun yâ Rab” redifini seçmiştir. Şair her beyti ayrı bir münacat niteliği taşıyan gazelinde, “olmasun yâ Rab” redifini kullanarak içinde bulunduğu sıkıntılı durumu Allah’a arz etmektedir. Aşk ve ıstırapı öyle bir boyuta gelmiştir ki dertleşeceği ve derdine derman arayacağı bir tek O kalmıştır. Bu sebeple “olmasun yâ Rab” redifi şairin çaresizliğini anlatırken, şair derdine derman olabilecek tek kapının da Allah olduğunu göstermek istemiştir. Gazelde redif, emir kipinin 3. tekil şahsının olumsuz şekli olan “olmasun” fiili, “yâ” ünlemi ve Arapça isim olan “Rab” kelimesinden oluşmaktadır.

Gazelin; perîşân, hicrân, müselmân, peşîmân, peykân, sultân, pâyân, vîrân kelimelerindeki “-ân” heceleri kafiyeyi oluşturmaktadır. Kafiyede ki “-â” sesi uzun ünlü olduğu için tam kafiye kabul edilir ve “-ân” zengin kafiyedir. Kafiyeli kelimelerin 3’ü üç heceli, 5’i ise iki hecelidir. Perîşân, peşîmân, peykân, pâyân, vîrân kelimeleri Farsça; hicrân, müselmân, sultân kelimeleri Arapçadır. Bu kelimeler arasında ses ve biçim açısından bir uyum vardır. Kafiyeyi oluşturan hecelerdeki “-â” ünlüsünün uzun olması gazelin muhtevasına uygun

düşmüştür. Çünkü Allah'a gönülden yakaran şairin sesini ulaştırması gerekmektedir. Bu bakımdan “-â ” ünlüsü uzun söylenişle bu yakarıya güç katmaktadır.

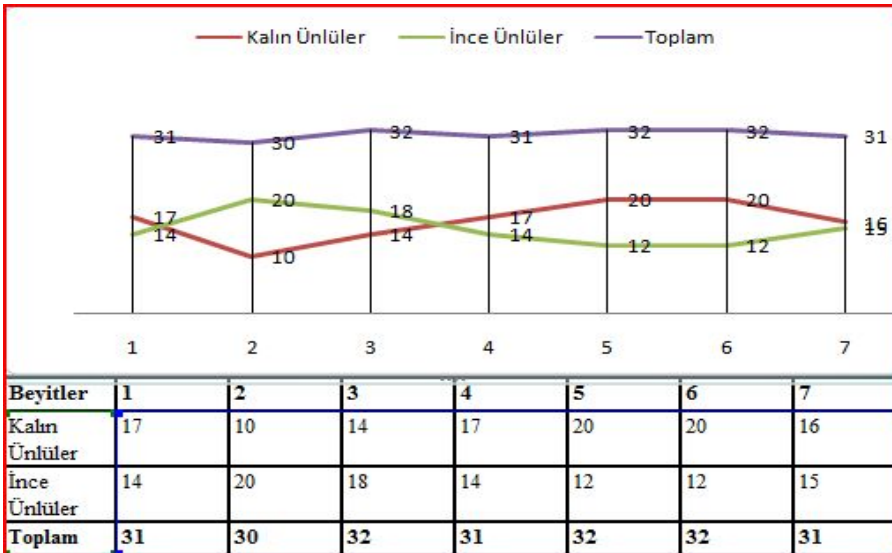
Kafiye ve redifi biçim ve içeriğe uygun olarak kullanabilme şairin ustalığını gösteren unsurlardan olduğunu düşünürsek; Fuzûlî'nin bu konudaki ustalığı bu gazelde net bir şekilde görülür.

2.2.3. Ünlü ve Ünsüzler

Gazeldeki ünlü ve ünsüzlerin dağılımı aşağıdaki tablo ve grafiklerde ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Manayı sese dönüştüren şekillerin, yani harflerin mana ile uyumlu bir şekilde kullanımı şiire hem akıcılık hem de ahenk kazandırır. Fuzûlî'nin bu gazeli Allah'a yakarış ve ıstırap içerisinde kıvranan bir insanı tasvir etmektedir. Bu açıdan şiire bakıldığında kullanılan harflerin çoğunluğunu yumuşak ünsüzlerin oluşturduğu görülmektedir.

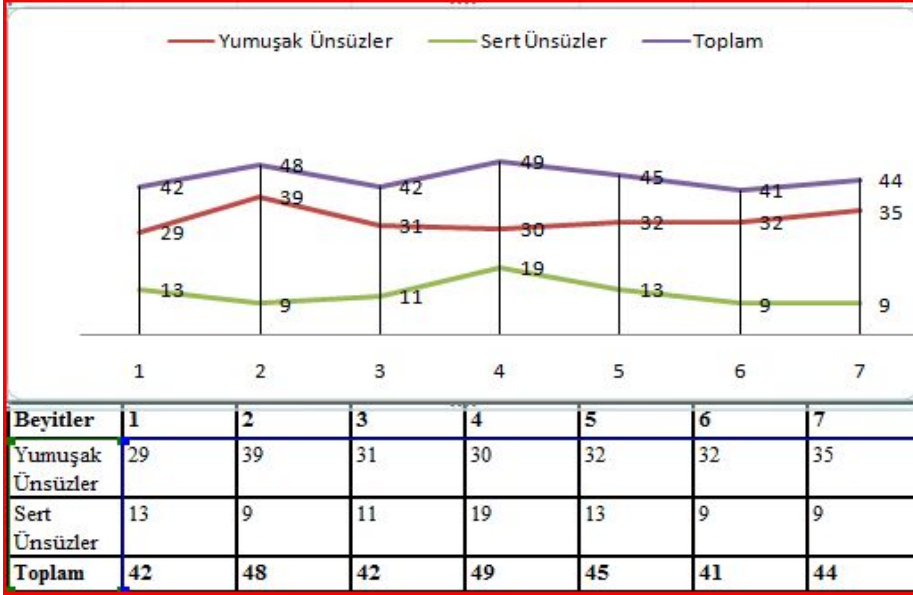
Tablo:1 Ünlü-Ünsüz dağılımı

Beyitler	1	2	3	4	5	6	7	Toplam
Yumuşak Ünsüzler	29	39	31	30	32	32	35	228
Sert Ünsüzler	13	9	11	19	13	9	9	83
Kalın Ünlüler	17	10	14	17	20	20	16	114
İnce Ünlüler	14	20	18	14	12	12	15	105
Toplam	73	78	74	80	77	73	75	530

Grafik:2 Kalın ve ince ünlülerin dağılımı

Kalın ve ince ünlülerin beyitlere göre dağılımının gösterildiği yukarıdaki grafiğe bakıldığında beyit başına düşen ünlü harf sayısı 30-32 arasında değiştiği görülmektedir. Bu sonuçtan da anlaşıldığı gibi ünlü harfler beyitlere eşit şekilde dağılmıştır.

Grafik:3 Yumuşak-Sert Ünsüzlerin Dağılımı

Beyitler incelendiğinde yumuşak ve sert ünsüzlerin dağılımı arasındaki büyük fark hemen hissedilmektedir. Birinci beyitte 16, ikinci beyitte 30, üçüncü beyitte 20, dördüncü beyitte 11, beşinci beyitte 19, altıncı beyitte 23, yedinci beyitte ise 24 harflik bir fark vardır. Fuzûlî'nin redif ve kafiyede gösterdiği ustalık beyitlerdeki ünsüz harflerin dağılımında da görülmektedir. Çünkü gazelin mana yapısı itibariyle Allah'a dua mahiyetinde yazıldığı düşünülürse; seslerinde dua eden birine yakışır bir şekilde yumuşak olması gerekir. İşte bu gazelde şiire giydirilen kalıbın, şiirin manası kadar ince olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.4. Ses ve Söz Tekrarları

Fuzûlî'nin bu gazelinde “a/â” ünlüsünden 63, “e” ünlüsünden 52, “i/î” ünlüsünden 29, “u/û” ünlüsünden 25, “ü” ünlüsünden 21, “o” ünlüsünden 17, “ı” ünlüsünden 8, “ö” ünlüsünden de 3 tane bulunmaktadır. Gazelin tamamındaki ünlü harflerin dağılımından da görüldüğü gibi “a/â” ve “e” ünlülerinin toplamı diğer altı ünlünün toplamından fazladır. Bu şiirde aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi asonans sanatı “a/â” ve “e” ünlülerinden yapılmıştır.

Çıkarmak etseler tenden çeküp peykânın ol servün
Çıkan olsun dil-i mecrûh peykân olmasun yâ Rab
G25/4 (Tarlan, 2009: 93)

Gazeldeki bazı ünsüz harflerin dağılımına bakıldığında “n” ünsüzü 41, “r” ünsüzü 37, “l” ünsüzü 35, “m” ünsüzü 34, “k” ünsüzünden de 18 tane bulunmaktadır. Aşağıdaki beyitte “m” ünsüzü ile oluşturulmuş aliterasyon sanatı görülmektedir.

Dem-â-dem cevrlerdür çekdügüm bî-rahm bütlerden
Bu kâfirler esîri bir müselmân olmasun yâ Rab
G25/4(Tarlan, 2009: 92)

Söz konusu gazeldeki redif tekrarlarının dışında tekrar edilen kelimelerden bazıları şöyledir: “derd”, “endîşe”, “peykân”, “cefâ” ve “esîr” kelimeleri ikişer defa “cevr” kelimesi ise üç defa kullanmıştır. Klâsik Türk şiirinde aşk ve ıstırap denildiğinde akla ilk gelen şair olan Fuzûlî’nin şiirlerinde konuların bu mazmunlar gibi hüznün ifade eden kelimeler etrafında örgüldendiği görülür.

2.3. Gazelin Söz Dizimi İncelemesi

2.3.1. Kelime Çeşitleri ve Yapıları

Gazelde bulunan toplam kelime sayısı 111’dir. Bu kelimelerin 42’si Arapça, 37’si Türkçe, 32’si ise Farsça’dır. Bu kelimelerden 44’ü isim, bu isimlerin de 25’i Arapça, 17’si Farsça, 2’si de Türkçe’dir; 24’ü sıfat, bu sıfatların da 7’si Arapça, 6’sı Farsça, 11’i de Türkçe’dir; 19’u fiil, bu fiillerin de tamamı Türkçe’dir; 9’u edat, bu edatların da 6’sı Farsça, 3’ü Türkçe’dir; 8’i ünlem, bu ünlemlerin de tamamı Arapça’dır; 4’ü zamir, bu zamirlerin de 1’i Farsça, 3’ü Türkçe’dir; 2’si zarf, bu zarfların da tamamı Farsça’dır. Gazelde 1 tane de Arapça birleşik isim bulunmaktadır. Beyitlerin tamamında Arapça edat, Farsça fiil, Türkçe - Farsça ünlem, Arapça zamir ve Türkçe – Arapça zarf kullanılmamıştır. Gazeldeki kelime çeşitleri ve yapıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo:2 Kelime Çeşitleri ve Yapıları

	B.							Zamir	Toplam
	İsim	Fiil	Sıfat	Zarf	Edat	Ünlem	İsim		
Türkçe	2	18	11	0	3	0	0	3	37
Farsça	17	0	6	2	6	0	0	1	32
Arapça	25	1	7	0	0	8	1	0	42
Toplam	44	19	24	2	9	8	1	4	111

2.3.2. Tamlama Çeşitleri ve Yapıları

Gazeldeki tamlama türleri ve tamlamalarda bulunun kelime özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo:3 Tamlama Çeşitleri ve Yapıları

Tamlamalar	Türü	Kelimelerin Özellikleri		
esîr-i derd-i ışk	Farsça İ. T.	esîr	Arapça	Sıfat
		derd	Farsça	İsim
		ışk	Arapça	İsim
esîr-i dâğ-ı hicrân	Farsça İ. T.	esîr	Arapça	Sıfat
		dâğ	Farsça	İsim
		hicrân	Arapça	İsim
endîşe-i katlümde	Farsça İ. T.	endîşe	Farsça	İsim
		katl	Arapça	İsim
dil-i mecrûh	Farsça S. T.	dil	Farsça	İsim
		mecrûh	Arapça	Sıfat
genc-i âfiyet	Farsça İ. T.	genc	Farsça	İsim
		âfiyet	Arapça	İsim
bu kafirler esiri	Türkçe S. T.	bu	Türkçe	Sıfat
		kafir	Arapça	Sıfat
		esir	Arapça	Sıfat

bir müselman	Türkçe S. T.	bir	Türkçe	Sıfat
		müselman	Farsça	Sıfat
ol mah	Türkçe S. T.	ol	Türkçe	Sıfat
		mah	Farsça	İsim
bu endişe	Türkçe S. T.	bu	Türkçe	Sıfat
		endişe	Farsça	İsim
ol meh	Türkçe S. T.	ol	Türkçe	Sıfat
		meh	Farsça	İsim
(Senin) peykanın	Türkçe İ. T.	(Senin)	Türkçe	zamir
		peykan	Farsça	İsim
ol peykan	Türkçe S. T.	ol	Türkçe	Sıfat
		peykan	Farsça	İsim
her hâl	Türkçe S. T.	her	Farsça	Sıfat
		hal	Arapça	İsim
ol serv	Türkçe S. T.	ol	Türkçe	Sıfat
		serv	Farsça	İsim
(onun) adli	Türkçe S. T.	(onun)	Türkçe	zamir
		adli	Arapça	Sıfat
gönül tahtı	Türkçe İ. T.	gönül	Türkçe	İsim
		tahtı	Farsça	İsim
(onun) cefasına	Türkçe İ. T.	(onun)	Türkçe	zamir
		cefa	Arapça	İsim
(onun) cevrine	Türkçe İ. T.	(onun)	Türkçe	zamir
		cevr	Arapça	İsim
meyhane künci	Türkçe İ. T.	meyhane	Arapça	İsim
		künci	Farsça	İsim
mübarek mülk	Türkçe İ. T.	mübarek	Arapça	Sıfat
		mülk	Arapça	İsim
ol mülk	Türkçe S. T.	ol	Türkçe	Sıfat
		mülk	Arapça	İsim

(onun) zulmü	Türkçe S. T.	(onun)	Türkçe	zamir
		zulmü	Arapça	İsim

2.3.3. Cümle Çeşitleri ve Yapıları

Tablo:4 Cümle Çeşitleri ve Yapıları

Beyitler	Cümle Sayısı	Yüklem Türüne Göre	Anlamına Göre	Yapısına Göre	Öğelerin Dizilişine Göre
1.Beyit	2	Fiil	Olumlu	Girişik-Bileşik Cümle	Devrik
		Fiil	Olumlu	Basit	Devrik
2.Beyit	2	Fiil	Olumsuz	Basit	Devrik
		Fiil	Olumlu	Basit	Devrik
3.Beyit	1	Fiil	Olumlu	ki'li Bileşik Cümle	Devrik
4.Beyit	1	Fiil	Olumlu	Girişik-Bileşik Cümle	Devrik
5.Beyit	2	Fiil	Olumlu	Basit	Devrik
		Fiil	Olumlu	Girişik-Bileşik Cümle	Devrik
6.Beyit	2	Fiil	Olumlu	Bileşik Cümle	Devrik
		Fiil	Olumlu	Basit	Devrik
7.Beyit	2	Fiil	Olumlu	Basit	Devrik
		Fiil	Olumlu	Basit	Devrik

Yukarıdaki tabloya bakıldığında; gazeldeki toplam cümle sayısı 12'dir. Bu cümlelerin tümü devrik ve fiil cümlesidir. Bu cümlelerden 1'i anlamca olumsuz iken diğerleri olumludur. Gazeldeki cümlelerin yapısına bakıldığında basit cümlelerin ağırlığı görülür. Bu da şiirin dilinin sade, açık ve anlaşılır olduğunun kanıtıdır.

2.4. Gazelin Anlam İncelemesi

İletişim; sözlü olsun, yazılı olsun belli öğelerden oluşur. R. Jakobson'a göre bu öğeler şunlardır: Gönderge, Konuşucu – İleti - Alıcı, Kanal ve Kod'dur(Kıran, Eziler, 2010: 81). Buna göre gazelde, konuşucu/yazar, ileti ve alıcı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Gazelin tamamında âşığın yerini bizzat şairin kendisi almıştır. Hayatı boyunca fakr u zaruret içerisinde yaşamış olan Fuzûlî'nin hemen bütün şiirlerinde yaşantısının izleri görülür. Bu gazeldeki tüm beyitlerinde de acı, ıstırap kendini net bir şekilde gösterir. Gazelde mecâzî olarak gösterilen sevgili Allah'tır. Bu sebeple şair ondan gelen her şeye razı olduğundan, içinde bulunduğu durumdan, acılarından hiçbir zaman şikâyet etmez, onları memnuniyetle karşılar hatta bu acı ve ıstırapların hiç bitmemesini temenni eder.

Tablo:5 Gazelin Anlam İncelemesi

Beyitler	Münacat Eden/Yazar	Mesaj	Münacat Edilen/Alıcı
1.Beyit	Şair	Hiç kimsenin şair gibi perişan düşmemesi; aşk derdinin ve hicran yarasının esiri olmaması dileği.	Allah
2. Beyit	Şair	Merhameti olmayan güzellerin elinden eziyet ve cefa çektiği; Müslümanların bu merhametsizlerin tutsağı olmamaları temennisi.	Allah
3. Beyit	Şair	O ay yüzlü güzelin şairi öldürme düşüncesi şairin aklına geldiğinde sevgilinin bu düşüncesinden vazgeçme ihtimalinin korkusu.	Allah
4. Beyit	Şair	Sevgilinin-acı vermesine rağmen-aşkının şairin kalbinden çıkmaması isteği.	Allah
5. Beyit	Şair	Sevgilinin adaletsizliğinden ve zalimliğinden şikayet etmeme ve bundan memnuniyeti. / Gönlünde sevgiliden başka kimseye yer olmadığı.	Allah / Okuyucu
6. Beyit	Şair	Sevgiliden gelen cefa ve eziyetlerin şair için vazgeçilemeyecek alışkanlıklar haline geldiği, bu cefa ve eziyetlerin sonsuz olması isteği.	Allah

7. Beyit	Şair	Şairin sağlığı, mutluluğu meyhanede bulduğu bunun için de bu meyhanenin yıkılmaması isteği.	Allah
----------	------	---	-------

Sonuç

Sanatsal metinler okurla buluştuğunda okurun tasavvur ettiği anlamla yazarın metnin içerisine koyduğu anlam arasında her zaman bir fark vardır. Yazar anlatmak istediğini metne nasıl yerleştirirse yerleştiresin okuyucu o metni kendi hayal dünyası, yaşantıları, kültür seviyesi gibi unsurlarla anlamlaştıracaktır. Mananın daha da yoğun bir şekilde verildiği edebi bir tür olan şiirlerde ise bu fark daha da artacaktır. Söz konusu fark eşzamanlı bağlamda dahi yaşandığı düşünüldüğünde, art zamanlı bağlamda şairin anlatmak istediği ile okurun anladığı birbirinden daha da uzaklaşacaktır.

Klasik Türk edebiyatında alışlagelmiş şerh yöntemlerinin bir eserin anlaşılabilmesi için yeterli bir açıklama yöntemi olmadığı aşikârdır. Çünkü bu yöntemde eser sadece tek açıdan açıklanarak/şerh edilerek incelenmektedir. Fuzûlî'nin bu eseri daha önce Ali Nihat Tarlan ve Haluk İpekten tarafından klasik yöntemle şerh edilmiştir. Bu çalışmada, art zamanlı bir eser olan “olmasun Ya Rab” redifli gazel, klasik şerhin yanında yapısalcılık açısından da incelenmiş ve yazarın şiirin ahengine biçimsel olarak birleştirme düzleminde yaptığı katkılar ortaya çıkarılmıştır.

KAYNAKLAR

- Birkiye, A. (1984), Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru, İstanbul: Varlık Yayınları.
Cevizli, A. (1999), Paradigma Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayınları.
Devellioğlu, F. (2008), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara: Aydın Kitabevi.
Dilçin, C. (2010), Fuzûlî'nin Bir Gazeli'nin şerhi ve Yapısal Yönden İncelemesi, Türkoloji Dergisi, c. IX, sayı: 1.
İpekten, H. (1999), Eski Türk Edebiyatı Nazım şekilleri ve Aruz, İstanbul: Dergâh Yayınları.
İpekten, H. (2008), Fuzûlî Hayatı Sanatı Eserleri, Ankara: Akçağ Yayınları.
Kıran, Z.; Kıran, A. (2010), Dilbilimine Giriş, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Macit, M. (1996), Divan Şiirinde Âhenk Unsurları, Ankara: Akçağ Yayınları.
Moran, B. (1999), Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İstanbul: İletişim Yayınları.
Tarlan, A. N. (2009), Fuzûlî Divanı Şerhi, Ankara: Akçağ Yayınları.